

**Формування професійної
компетентності щодо управління
якістю освіти у професійно-технічному
навчальному закладі**

Термінологічний апарат

- **Квалітологія** – це триєдина наука, що охоплює теорію якості (Quality System), теорію оцінки якості (кваліметрію - Assessment, Evaluation) та теорію управління якістю (Management and Monitoring of Quality).
- **Кваліметрія** – це наука, що розробляє способи вимірювання якісних характеристик будь-якого об'єкту або системи.
- **Моніторинг** - це вища форма організованості інформаційної діяльності.
- **Якість освіти** - це відповідність певній нормі, стандарту.
- **Управління якістю освіти** – це процес переведення наявної якості освіти у стан із бажаними (заданими) показниками

- *Під професійною компетентністю* у цьому випадку будемо розуміти здатність керівника навчального закладу ефективно здійснювати свою професійну діяльність.
- Професійна компетентність включає три основних компонента:
 - когнітивний* (знання),
 - операційний* (набір способів дій, за допомогою яких здійснюється сама діяльність) та
 - аксіологічний* (наявність певних цінностей, які індивід не лише засвоїв зовні, він сам є індивідуальністю, яка має здатність усвідомлювати та рефлексувати власні цінності, порівнювати, оцінювати себе та інші об'єкти, проектувати майбутній стан).

Основні блоки професійної компетентності керівника навчального закладу:

- *Загальнокультурна* (самоосвітня, інформаційна, комунікативна).
- *Психолого-діагностична* (психологічна, вимірювальна або технологічна).
- *Управлінська* (менеджерська, дослідницька, аналітична, оцінна).

Одне з центральних місць у структурі поняття «професійна компетентність» керівника навчального закладу займатиме здатність до здійснення ефективної управлінської діяльності.

Управлінська компетентність - здатність керівника управляти якістю освіти передбачає наявність певних знань щодо якості освіти, володіння набором методів її визначення, вимірювання, оцінювання отриманих результатів, аналізом можливих шляхів розвитку подій та прийняття рішення за результатами досліджень окремих складових якості освіти у навчальному закладі, а також і готовністю впровадити необхідні зміни у функціонування навчального закладу та сприйняти наслідки таких змін.

Глобальні тенденції в сфері освіти

(сформувались у середині ХХ ст.):

- *забезпечення державами рівного доступу до якісної освіти для всіх громадян;*
- *впровадження державних освітніх стандартів.*

Ключові питання:

Навіщо вимірювати якість освіти? –

Для організації управління якістю освіти на відповідному рівні.

- Що таке якість освіти?
- Як (якими засобами) виміряти якість освіти?
- Як провести аналіз результатів?
- Як побудувати рекомендації та прогноз?

Підходи до визначення якості освіти

- Якість як досягнення певних норм, стандартів, цілей та задоволення потреб
- Якість як основна категорія сучасної теорії і практики управління якістю

Вимірювання якості освіти як:

- результатів навчання та освітнього процесу
- ефективності діяльності навчальних закладів
- Результативності функціонування системи освіти певного рівня
- певного бажаного ідеалу освіченості людини
- пріоритетного напрямку державної освітньої політики

Структурна модель якості освіти як об'єкту оцінювання й управління у навчальному закладі

Поняття якості освіти:

якість освіти - певна збалансована відповідність певного освітнього рівня (ЗСО, вищої тощо) численним потребам, цілям, умовам, затвердженням освітнім нормам і стандартам, яка встановлюється з метою виявлення причин порушення цієї відповідності та управління процесом поліпшення встановленої якості.

Характерні особливості якості освіти

- багатовимірність
- багатопараметричність
- багатоаспектність
- динамічність

Зміст поняття якості освіти визначає:

- ✓ об'єкт вимірювання,
- ✓ мету дослідження,
- ✓ відповідний інструментарій
- ✓ технологію (процедуру) вимірювання якості

Етапи становлення моніторингу в освіті:

- **Перший етап:** 30-50 рр. ХХ століття американська Асоціація поступної освіти (Progressive Education Association in the United States) за допомогою моніторингу дослідила рівень підготовки випускників 30 шкіл, їх афективні риси (суспільна позиція та критичне мислення)
- **Другий етап:** 60-70-ті рр. Міжнародною асоціацією з шкільної успішності (International Education Association) були започатковані міжнародні порівняльні моніторингові дослідження у сфері освіти
- **Третій етап:** 80-90 рр. актуальними стають проблеми визначення рентабельності, організації ефективного управління ресурсами, оцінювання продуктивності забезпечення освітніх систем. Якість освіти стає політичною категорією
- **Четвертий етап:** з 90-х рр. ХХ століття до наших днів ознаменувався спрямованістю на політичну підтримку та наукову обґрунтованість досліджень

Моніторингові дослідження якості загальної середньої освіти в Україні

- 1999 р. – дослідження якості засвоєння змісту фізики учнями основної школи (1500 респондентів);
- 2001 р. – дослідження якості основної навчальної літератури для 1 – 11 класів (134 підручники, понад 325 тисяч респондентів);
- 2002 р. – дослідження якості математичної освіти випускників початкової, основної та старшої школи (17 тисяч респондентів);
- 2003 р. – дослідження якості підручників для 2-х класів (17 підручників, понад 11,5 тисяч респондентів);
- 2004 р. – дослідження якості підручників для 3-х класів (21 підручник, біля 20 тисяч респондентів);
- 2005 р. – моніторинг стану фізичного, психічного й морального здоров'я учнів та інфраструктури навчальних закладів, що забезпечує збереження здоров'я школярів (понад 30 тисяч респондентів);
- 2005 р. – моніторинг якості учнів початкової школи та 8 класів (проведено Українським центром оцінювання якості освіти);
- 2006 р. – дослідження якості підручників для 4-х класів, виданих у 2004 році (29 підручників, близько 29 тисяч респондентів);
- 2006 р. – соціологічний моніторинг виявлення рівня обізнаності молоді щодо ВІЛ/СНІД та з'ясування причин поширення цього захворювання в Україні;
- 2007 р. – дослідження якості підручників для 5-х класів, виданих у 2005 році (50 підручників, 66,7 тисяч респондентів);
- 2007 р. – дослідження ефективності впровадження навчального курсу “Основи здоров'я” (підручники для 5-6 класів, близько 11 тисяч респондентів: учнів, їхніх батьків та вчителів);
- 2007 р. – дослідження ефективності профілактичних програм навчання учнів 8-11 класів щодо дотримання здорового способу життя (близько 3 тисяч респондентів);
- 2007 р. – моніторинг ставлення випускників ЗНЗ до організації та впровадження зовнішнього незалежного оцінювання (понад тисячу респондентів)

Органи управління якістю освіти:

- Державна акредитаційна комісія (ДАК)
- фахова рада
- регіональна експертна рада (центр)
- Державна інспекція навчальних закладів при МОН України

Державна акредитаційна комісія (ДАК)

є постійно діючим органом, який забезпечує виконання вимог до ліцензування, атестації та акредитації вищих і професійно-технічних освітніх закладів за напрямками підготовки та перепідготовки фахівців, надання та зміни статусів цих закладів.

Головою ДАК є Міністр освіти і науки України.

Призначення моніторингу та його завдання на різних рівнях управління

Управлінська проблема сучасної системи освіти України

проблема *відсутності надійної своєчасної управлінської інформації*

та *системи зовнішнього незалежного спостереження та оцінювання*, тобто системи моніторингу освітньої галузі.

Моніторинг:

- забезпечує *інформаційну стабільність*
- зменшує дефіцит управлінської інформації при *з'ясуванні факторів впливу на ситуацію та оцінювання ступеня цього впливу*,

що складає методологічну основу запобігає при підготовці рекомендацій та прийнятті управлінських рішень на будь-яких рівнях управління системою освіти, підвищує їх обґрунтованість.

Міжнародні системи критеріїв і показників якості шкільної освіти

- Індикатори ОЕСР
- Освітні індикатори ЮНЕСКО
- Індикатори рівня людського розвитку ООН
- Освітні індикатори Ради з освіти ЄС
- Освітні індикатори Міжнародного Консультативного Форуму з Освіти для усіх (EFA)

Освітні індикатори Ради з освіти ЄС

- *Індикатори навчальних досягнень учнів з:* математики; читання; природничих наук; іноземних мов; основ громадянського права; інформаційних і комунікаційних технологій - ІСТ; здатності навчатися у процесі навчання.
- *Індикатори успіхів та переходу або змін:* зростання кількості тих, хто не закінчив навчання; закінчення повної загальної середньої освіти; навчання у коледжах або на рівні університету, тобто після повної середньої освіти.
- *Індикатори моніторингу освіти:* оцінювання та управління шкільною освітою; участь батьків.
- *Індикатори ресурсів і структури:* освіта та підготовка вчителів; участь у дошкільній освіті; кількість студентів на один комп'ютер; освітні витрати на одного студента.

Вимоги до побудови системи показників якості освіти

- *самодостатньою* для того, щоб здійснювати ґрунтовний аналіз та приймати відповідні управлінські рішення на інституційному та державному рівнях;
- *повною*, тобто охоплювати різні аспекти та складові частини системи освіти;
- *адекватною основним цілям і завданням*, які постають перед конкретним етапом розвитку системи освіти та моніторинговим дослідженням освітньої сфери;
- *динамічною*, тобто змінюваною з часом в залежності від цілей і завдань розвитку освітньої системи;
- *легкою в обчисленнях та вимірюваннях*, тобто містити показники, що обраховуються за допомогою об'єктивних засобів та інструментарію.

Принципи добору показників якості освіти

- *Орієнтація на потреби зовнішніх користувачів інформацією.*
- *Враховання потреб самої системи ЗСО.*
- *Мінімізація системи показників з урахуванням потреб різних рівнів управління системою ЗСО.*
- *Інструментальність та технологічність показників, що використовуються.*
- *Порівнянність (співставленість) показників національної (регіональної, інституційної) системи з міжнародними (національними) індикаторами*
- *Дотримання морально-етичних норм під час відбору показників та збору інформації, що носить особистісний або конфіденційний характер.*

Завдання моніторингу в освіті

- визначати якість навчальних досягнень учнів, рівень їх соціалізації;
- вивчати зв'язок між успішністю учнів (студентів) і соціальними умовами їх життя, результатами роботи педагогів, рівнем їх соціального захисту, моральними установками, запитами, цінностями тощо);
- оцінювати якість кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного, лабораторного забезпечення й оснащення навчальних закладів;
- оцінювати величину впливу на навчальний процес державних освітніх стандартів, навчальних програм, організації шкіл і класів, методичного та технічного обладнання та інших факторів;
- аналізувати політику держави у галузі забезпечення гарантій доступності освіти та поліпшення її якості тощо;
- *виявляти фактори, які чинять вплив на хід і результати освітніх реформ з метою зменшення їх негативного впливу (або, навіть, і нейтралізації);*
- *порівнювати результати функціонування закладів освіти з метою визначення найбільш оптимальних шляхів їх розвитку*

Види моніторингу:

- *За призначенням* (інформаційний та управлінський)
- *За засобами, що використовуються для проведення моніторингу* (педагогічний, соціологічний, психологічний, медичний, економічний, демографічний)
- *За ієрархією освітніх систем:* інституційний (шкільний або внутрішкільний, районний (муніципальний), обласний (регіональний), національний (загальнодержавний), міжнародний)
- *По відношенню до об'єкту оцінювання* (зовнішній та внутрішній)

Оцінювання як елемент управління якістю освіти

Види моніторингу (оцінювання) якості освіти :

- зовнішній, який здійснюється періодично спеціальними установами і фахівцями за відповідною технологією;
- внутрішній, що проводиться на рівні групи, ПТНЗ викладачем (або групою викладачів окремого ПТНЗ), психологами за їх бажанням або вимогою керівництва навчального закладу з використанням власних методичних матеріалів для внутрішніх потреб та звітування перед слухачами, їхніми батьками, для реклами тощо.

Внутрішній моніторинг якості освіти як структурний елемент системи управління якістю освіти у ПТНЗ

- Необхідність впровадження
- Статус результатів
- Основні завдання (призначення)
- Відмінні ознаки

Переваги зовнішнього моніторингу якості освіти:

- Стандартизованість інформації;
- Достовірність і надійність інформації;
- Можливість узагальнення та порівняння на будь-якому рівні управління освітою;
- Прогнозованість висновків та рекомендацій;
- Визнання результатів на державному та міждержавному рівнях;
- Престижність та відкритість системи освіти країни.

Об'єкти моніторингу:

- **система освіти** (загальна середня, професійна, вища, національна або загальнодержавна, регіональна система, муніципальна),
- **процеси** (управлінський на різних рівнях державного управління освітою; педагогічний процес у цілому та окремі його складові: процес морального та трудового виховання, процес підготовки дітей до школи; до ВНЗ; процес і результати сформованості життєвих принципів та здатності до самостійного подальшого життя після закінчення школи або ВНЗ тощо);
- **діяльність** (трудова, навчальна, управлінська),
- **явища** (вихованість, освіченість, майстерність педагога та інші).

Методологічні засади моніторингу

Функції освітнього моніторингу як інструменту державного управління освітою:

- *Інформаційна*
- *Активізуюча*
- *Формуюча*
- *Корекційна*
- *Діагностична*
- *Кваліметрична*
- *Аналітична*
- *Моделююча*
- *Прогностична*
- *Управлінська*

Принципи освітнього моніторингу як інструменту управління освітою:

- узгодженості нормативно-правового, організаційного та науково-методичного забезпечення його складових частин;
- об'єктивності отримання та обробки інформації;
- комплексності дослідження різноманітних аспектів освітнього процесу, обробки та аналізу одержаних результатів;
- безперервності та тривалості спостережень за станом освіти;
- своєчасності отримання, обробки та використання об'єктивної інформації про якість освіти;
- перспективності запланованих моніторингових досліджень;
- рефлексивності;
- гуманістичної спрямованості моніторингу якості;
- відкритості та оперативності доведення результатів досліджень до відповідних органів управління, громадськості та зацікавлених міжнародних установ.

Рівні освітнього моніторингу

міжнародний рівень - всебічна оцінка ефективності функціонування національних систем освіти;

національний рівень - одержання узагальненої оцінки якості та ефективності вітчизняної системи освіти, порівнянні її показників з аналогічними даними інших систем освіти та міжнародними освітніми індикаторами і системами;

регіональний рівень - сприяння виконанню функцій регіонального державно-громадського управління якістю освіти та створення підґрунтя для формування альтернативних політик та прогнозування розвитку регіональної системи освіти;

муніципальний рівень - надання розгорнутого уявлення про діяльність муніципальної системи освіти в цілому та її елементів у порівнянні один з одним, а також з урахуванням специфічних функцій кожного з них;

внутрішкільний (або внутрикласний) рівень - розробка шляхів удосконалення діяльності окремого навчального закладу, навчально-виховного процесу та діяльності окремого студента. Саме на цьому рівні відпрацьовуються психолого-педагогічні рекомендації, спрямовані на корекцію навчально-виховної роботи.

Етапи проведення моніторингового дослідження

I етап: Цілепокладання та планування дослідження.

1. Визначення мети та завдань дослідження.
2. Визначення об'єкту дослідження.
3. Розрахунок та формування вибірки.
4. Побудова графіку дослідження:
 - визначення термінів і процедур дослідження;
 - підбір та підготовка (навчання) координаторів дослідження.
5. Визначення критеріїв та показників оцінювання.
6. Вибір методів дослідження.

II етап: Розробка інструментарію.

1. Розробка тестів та їх апробація, одержання стандартизованого тесту.
2. Розробка анкет та їх апробація.
3. Підготовка інструктивно-методичних матеріалів для координаторів дослідження всіх рівнів, учасників дослідження.
4. Вибір статистичних і математичних методів обробки та обрахунку одержаних результатів дослідження.

Етапи проведення моніторингового дослідження

III етап: Проведення дослідження.

1. Пілотне дослідження (підготовка учасників, проведення інструктажу).
2. Основне дослідження.

IV етап: Збір та обробка результатів.

V етап: Аналіз та інтерпретація результатів дослідження.

1. Узагальнення статистичної інформації.
2. Виявлення факторів впливу.
3. Підготовка рекомендації щодо корекційної роботи, усунення негативних факторів, формування освітньої політики тощо.

Складові системи управління якістю освіти:

1. *об'єкт управління* (тобто система освіти в аспекті її якості);
2. *єдина інформаційна система*, що дає можливість систематично отримувати відомості про стан об'єкта, на який спрямовано управлінський вплив (національна система моніторингу якості освіти або центр моніторингу ВНЗ);
3. *генератор управлінських рішень* (поєднання аналітичної системи з відповідним органом управління, що приймає конкретне управлінське рішення);
4. *виконавча система*, що здійснює безпосередній вплив на об'єкт управління через відповідний механізм державно-громадського управління якістю освіти з метою реалізації прийнятого рішення.

Питання до обговорення:

Якій зміст має термін
“оцінювання якості освіти”?

Що таке ефективність управління якістю
освіти?

Як її виміряти та оцінити?

*Оцінювання (evaluation) якості
освіти –
це процес формування висновків
щодо результатів функціонування
освітньої системи відповідного
рівня на основі порівняння
кількісних показників, отриманих з
різних джерел, зі стандартами якості
освіти та нормами.*

Поняття ефективності управління якістю освіти

Ефективність управління якістю освіти – це соціальна, політична чи економічна категорія?

Які критерії та показники ефективності управління якістю освіти можна запропонувати?

Тлумачення терміну ефективність

- **Ефективність** (від англ. "*effectiveness*") розуміють як міру досягнення проголошених цілей політики, що показує, наскільки результати наблизились до задекларованих цілей.
- **Ефективність** (від англ. "*efficiency*") розуміють як співвідношення між витратами на проведення політики та досягнутими результатами, яке може вимірюватись як у натуральних показниках (продуктивність праці), так і у вартісних - якщо можливо дати грошову оцінку всім затратам і результатам.

Таке розуміння поняття ефективності, тобто **економічної ефективності** передбачає здійснення оцінки за технологією вигод - витрат, яка є загальноприйнятою в економіці.

- У європейській практиці традиційним стало використання під час перевірки й оцінки дієвості установ та організацій, стану виконання бюджетних програм так званої концепції "трьох Е": результативності, ефективності та економічності

При розв'язанні проблеми оцінювання ефективності управління на перший план виступає визначення

соціальної та політичної ефективності управління, тобто його результативності.

Це пояснюється тим, що будь-яка концепція ефективності державного управління має враховувати не лише економічні, людські ресурси й можливості, а й соціальні потреби суспільства, політичні та організаційні фактори.

Критерії та показники соціальної ефективності управління якістю освіти

- Кадрові критерії
- Критерії створення умов діяльності
- Критерії організації управлінської діяльності
- Критерії спрямованості діяльності
- Критерії впливу на освітнє середовище
- Критерії результативності системи освіти відповідного ПТНЗ

Моніторинг стану фізичного, психічного й морального здоров'я учнів та інфраструктури навчальних закладів, що забезпечує збереження здоров'я школярів (2005 р.)

Мета даного моніторингового дослідження

- визначення спектру соціально-психологічних проблем, що виникають у молодіжному середовищі України, у контексті фізичних та емоційних перенавантажень, які призводять до погіршення стану фізичного та психічного здоров'я молоді та розробка низки рекомендацій для подолання цих негативних явищ.

Об'єкти дослідження:

- умови та спосіб життя школярів (характеристика та склад сім'ї, умови проживання, навчання в школі та дома, якість та регулярність харчування);
- дозвілля та організація позашкільного відпочинку, причини виникнення та поширення шкідливих звичок;
- заходи, склад персоналу школи, обладнання та оснащення закладів освіти інструментарієм для збереження здоров'я учнів;
- характеристики організації навчання дітей та підлітків;
- рівень фізичної підготовки, стан проведення оздоровчих та профілактичних заходів;
- стан здоров'я учнів за медичними картками, пропуски навчальних занять через хворобу.

Характеристика учасників

Загальна кількість респондентів - 16556 осіб.

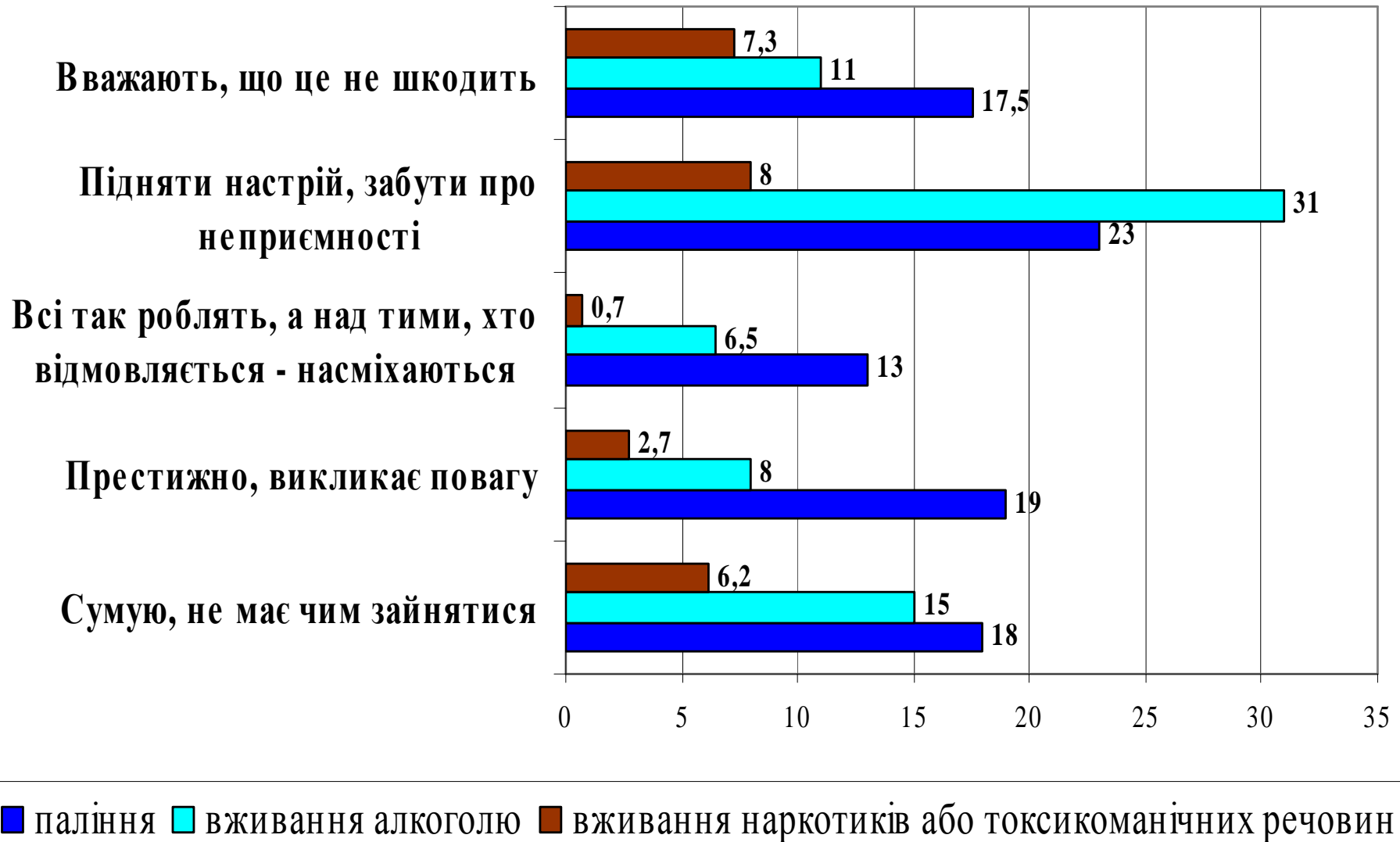
Учнів та їх батьків :

- 1-х класів – 2817 осіб;
- 4-х класів – 2933 особи;
- 6-х класів – 3024 особи;
- 9-х класів – 2993 особи;
- 11-х класів – 2955 осіб;
- класних керівників – 769 осіб;
- заступників директорів – 520 осіб;
- директорів шкіл – 499 осіб;
- керівників системи освіти – 46 осіб.

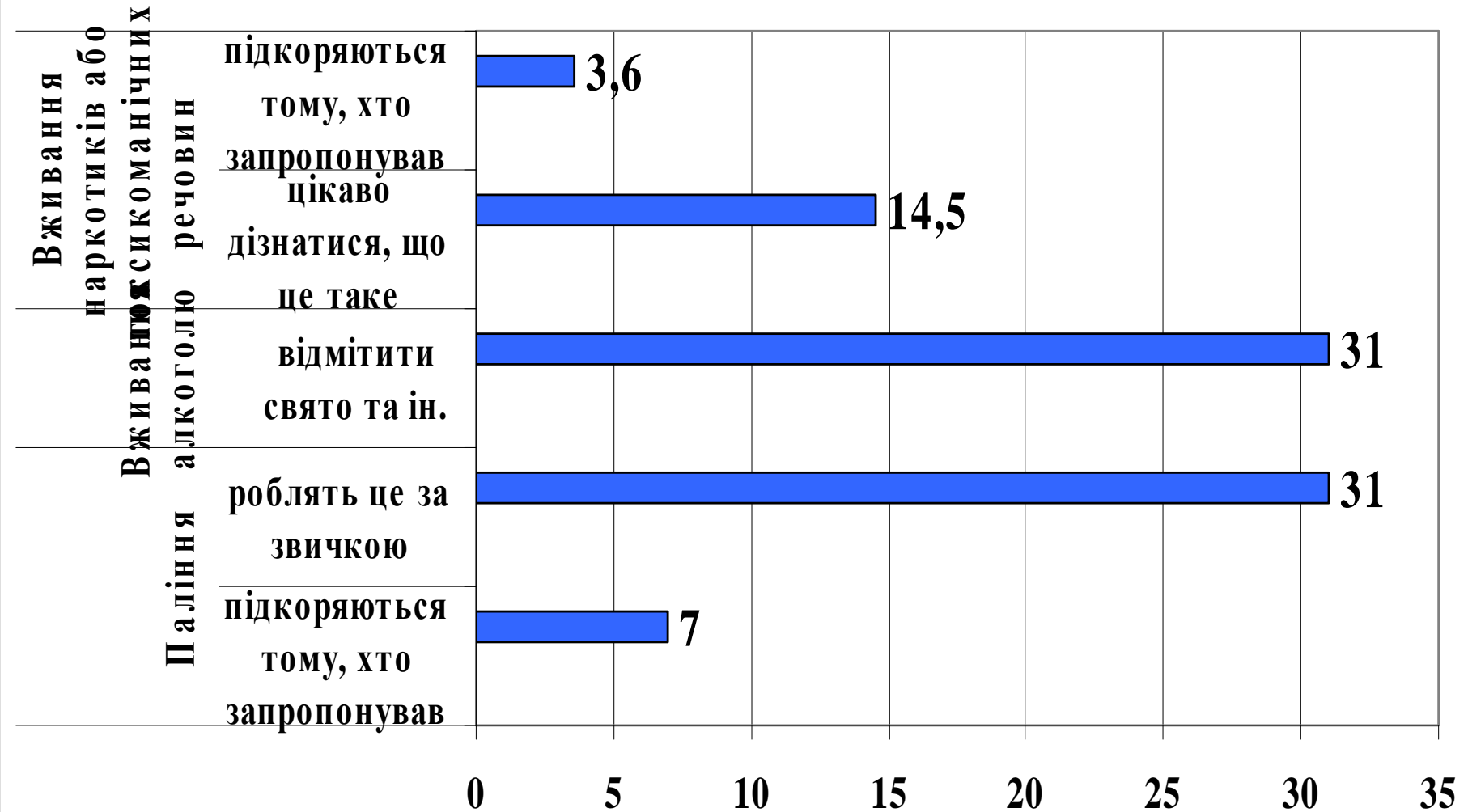
Улюблений вид занять учнів 11-х класів у вільний від навчання час (у %)

Причини, які спонукають учнів 11 класів до вживання тютюнових виробів, алкоголю, наркотиків або токсикоманічних речовин (у %)

Причини, які спонукають учнів 11 класів до вживання тютюнових виробів, алкоголю, наркотиків або токсикоманічних речовин (у %)

Порівняльна діаграма "

Проведення оздоровчих та профілактичних заходів (середня кількість на рік)"

■ 1-й клас
 ▲ 4-й клас
 ● 6-й клас
 ◆ 9-й клас
 ✱ 11-й клас

